

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ДУХОВНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА”
(для магістрів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено доцентом кафедри українознавства *А. А. Гоцалюк*

Затверджено на засіданні кафедри українознавства
(протокол № 6 від 30.01.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Гоцалюк А. А. Навчальна програма дисципліни “Духовні засади українського козацтва” (для магістрів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 14 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Духовні засади українського козацтва”, вказівки до виконання контрольної роботи, теми рефератів, питання для самоконтролю, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Духовність українського козацтва є невіддільною й органічною складовою історії, а також всесвітньо-історичного процесу. Героїчний натхненний образ українського лицарства, його боротьба за волю і незалежність не тільки пробуджують гордість в українців за своє минуле, а й сприяють зрозуміти складні процеси сучасності. “Козаччина, — писав Д. Дорошенко, — є не тільки найблискупішим, найефективнішим явищем української історії, вона являє собою ще й добу найбільшого напруження сил українського народу і його державної соціальної та культурної творчості... Козаччина — ідеал українського народу, оспіваний і опоетизований у піснях.

Українські козаки самоусвідомлювали себе лицарями, тобто вільними людьми, спосіб життя яких визначило воєнне ремесло та належність до військової організації. Їм були притаманні такі прикмети, як мужність, відвага, вірність, честь, патріотизм, любов до своєї Вітчизни. Як легендарний Фенікс, Україна відродилась на своїх згарищах. Відродження вийшло з трьох осередків: душею українського народу було духовенство, тілом — міщани, а щитом — козацтво. Український народ ніколи не давав себе зламати і знівечити до краю, у жахливіші часи проявляв тверду волю і вмів перемагати супротивні хвилі, в нову епоху входив з оновленою національною силою і енергією.

Вивчення історії українського козацтва сприяє відродженню патріотичних почуттів у нової генерації українців, розвитку духовності, самоусвідомленню причетності до національних коренів. Курс “Духовні засади українського козацтва” є складовою суспільних дисциплін навчальних закладів гуманітарного спрямування.

Навчальна програма розроблена на основі наукових досягнень вітчизняних вчених-істориків із залученням фактологічного, теоретичного і методологічного доробку.

Мета вивчення дисципліни — прищеплення студентам духовних ідеалів українського козацтва, виховання лицарства і патріотизму.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ДУХОВНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Принципи та ідеали козацької моралі
1	Витоки, походження козацтва на теренах України
2	Передумови утворення військових формувань
3	Виникнення та формування українського козацтва
4	Військова діяльність українського козацтва у XV–XVI ст.
5	Структура козацького стану (друга половина XVI – середина XVII ст.)
	Змістовий модуль II. Збереження військових традицій українського козацтва
6	Становлення національної самосвідомості
7	Запорозька Січ – державно-адміністративне утворення
8	Основні території перебування запорозьких козаків
9	Боротьба козацтва за визволення України (1590–1648)
10	Військова символіка та клейноди
11	Відродження духовності українського козацтва
Разом годин: 58	

ЗМІСТ
дисципліни
“ДУХОВНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА”

Змістовий модуль I. Принципи та ідеали козацької моралі

Тема 1. Витоки, походження козацтва на теренах України

Сутність і духовні ідеали українського козацтва. Феномен козацьких ідеалів та принципів моралі. Виховні засоби формування козацтва на засадах патріотизму. Збереження лицарських традицій у вихованні нової генерації козацтва, наснаженість їх сучасним культурно-духовним змістом.

Література [1; 5; 7; 9; 12; 14; 20; 24; 29; 33; 38; 41]

Тема 2. Передумови утворення військових формувань

Передумови та причини утворення козацтва. Десять версій походження козацтва. Польсько-литовський хроніст М. Стрийковський, О. М. Апанович, В. О. Голобуцький – про походження козацтва.

Література [2; 11; 16; 17; 19; 21; 25; 28; 38; 42; 45]

Тема 3. Виникнення та формування українського козацтва

Виникнення наприкінці XII ст. на південно-східних рубежах Русі військових формувань – перший період формування козацтва. Другий період відродження козацтва. Виникнення козацьких хуторів та сіл. Формування общин вільних озброєних людей.

Література [5; 8; 15; 31; 40; 53; 56; 60; 62; 64]

Тема 4. Військова діяльність українського козацтва у XV–XVI ст.

Військові походи українського козацтва: сухопутні, морські, річкові. Козацькі звичаї та військові традиції. Українські фортеці: Канів, Черкаси, Корсунь, Вінниця, Біла Церква. Утворення козацьких сторожових постів та засік.

Література [8; 10; 14–16; 25; 30; 31; 54; 55]

Тема 5. Структура козацького стану (друга половина XVI – середина XVII ст.)

Соціальна стратифікація українського козацтва. Основні етапи формування козацького стану. Городове, нерестрове, реєстрове, низове (запорозьке) козацтво як складові українського козацтва.

Література [3; 11; 17; 32; 34–37; 39; 44; 46]

Змістовий модуль II. Збереження військових традицій українського козацтва

Тема 6. Становлення національної самосвідомості

Становлення станової та національної самосвідомості козаків. Виховання патріотичних почуттів. Рицарський вишкіл українського козацтва. Морально-етичні цінності. Народна картина “Козак Мамай”. Створення козаками дум та пісень.

Література [12; 15; 17; 20; 21; 26; 28; 29; 37; 39; 48]

Тема 7. Запорозька Січ — державно-адміністративне утворення

Розташування перших козацьких поселень на Подніпров'ї. Дмитро Байда-Вишневецький — перший український гетьман. Козацькі курені та облаштування побуту. Діяльність українського козацтва на засадах самоврядування.

Література [3; 6; 17; 18; 28; 41; 51; 55–57]

Тема 8. Основні території перебування запорозьких козаків

Томаківська, Базавлуцька, Микитинська, Чортомлицька, Нова та інші Січі. Козацькі ватажки Б. Ружинський, І. Підкова, С. Наливайко. Визвольні походи запорожців на Північне Причорномор'я.

Література [7; 18; 22; 28; 39; 41; 56–59; 80]

Тема 9. Боротьба козацтва за визволення України (1590–1648)

Козацько-селянські повстання наприкінці XVI ст. та їх наслідки. Петро Конашевич-Сагайдачний. Українська козацька держава від Б. Хмельницького до І. Мазепи. Боротьба І. Мазепи за незалежність України. Наслідки Переяславської злуки. Часи Руїни. Симон Петлюра. Діяльність ОУН-УПА. Роман Шухевич і “Карпатська Січ”. Сповідання духовних цінностей.

Література [7; 8; 16; 18; 22; 33; 39; 41; 46; 56; 57; 77]

Тема 10. Військова символіка та клейноди

Характерні ознаки військової символіки: булава, корогви, бунчук, стяг, герб тощо. Козацькі однострої, знаки відмінностей та нагородна система козаків. Музичний супровід військових походів. Виховне значення клейнодів.

Література [7; 8; 16; 18; 22; 33; 39; 41; 46; 56; 57]

Тема 11. Відродження духовності українського козацтва

Формування сучасного війська на засадах козацьких військових традицій. Створення Всеукраїнського козацького війська. Велика Установча Рада 1990 р. Створення національної спілки Об'єднане козацтво України. Відродження духовних традицій українського козацтва на сучасному етапі.

Література [1–4; 8; 10; 43; 48; 50; 60; 79]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Основні вимоги до контрольної роботи полягають у використанні та узагальненні теоретичного матеріалу, відшуканні раціональних шляхів його впровадження у практику. Робота, виконана без дотримання цієї вимоги, без самостійного розкриття теми, написана лише на основі літературних джерел, не зараховуватиметься. Робота має відбивати національний дух і ідейно-патріотичне спрямування студента, його світосприйняття. Положення і висновки необхідно пов'язувати із сучасними перетвореннями в державній політиці та культурі. Під час роботи з джерелами студент повинен вміти аналізувати хід історичних процесів з позиції сьогодення та творчо підходити до їх висвітлення.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Духовні цінності українського козацтва.
2. Пізнавальне та виховне значення перших писемних джерел про козаків Війська Запорозького.
3. Виховний потенціал Кодексу української лицарської гідності і честі.
4. Героїко-патріотичне і духовне виховання сучасної молоді на прикладах життя та діяльності Петра Сагайдачного. Духовні цінності українського козацтва.
5. Моральний і духовний потенціал ідеалів козаків.
6. Виховання підростаючого покоління на прикладах життя та діяльності Івана Мазепи.
7. Відродження морально-духовних традицій Галичини, Буковини і Закарпаття.
8. Виховне значення творів Т. Г. Шевченка, присвячених козацько-селянському визвольному руху.
9. Духовне, пізнавальне і виховне значення козацької символіки.
10. Моральні ідеали козаків.
11. Виховний та духовний потенціал народної картини “Козак Мамай”.
12. Духовні і моральні цінності С. Наливайка.
13. Приклади моралі козацьких ватажків Б. Ружинського та І. Підкови.
14. Виховання духовності на прикладі І. Мазепи.
15. Роль Симона Петлюри у формуванні національної свідомості

- та гідності.
16. Духовний гарт Романа Шухевича — чільника УПА.
 17. Козацькі військові традиції.
 18. Духовні засади “Об’єданого козацтва України”.
 19. Психофізичне і духовне виховання засобами козацьких одноборств.
 20. Відродження духовних традицій українського козацтва на сучасному етапі розбудови України.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Українське козацтво у документальних джерелах.
2. Передумови виникнення українського козацтва.
3. Козацькі традиції та звичаї.
4. Запорозька Січ — твердиня козацької волі.
5. Козацькі Січі та їх характеристики.
6. Козаччина, як прояв демократично-республіканського устрою.
7. Дотримання традицій звичаєвого права.
8. Характерні особливості життя та побуту Запорозьких козаків.
9. Військові традиції Запорозьких козаків.
10. Роль П. Конашевича-Сагайдачного у формуванні ідеї створення української держави та її адміністративної структури.
11. Документальні джерела про витоки та походження козацтва на теренах України.
12. Уклад військового життя на Запоріжжі.
13. Виникнення та формування українського козацтва.
14. Формування Запорозької Січі.
15. Томаківська Січ — база козацько-селянського повстання.
16. Базавлуцька Січ — твердиня волі козаків.
17. Запорозька Січ — своєрідна військова академія.
18. Микитинська Січ — база визвольної війни українського народу.
19. Чортомлицька Січ — її духовні засади.
20. Запорожці на татарських теренах.
21. Нова Січ на р. Підпільній.
22. Військові походи українського козацтва у XV–XVI ст.
23. Території перебування запорозьких козаків.
24. Курені та облаштування побуту козаків.
25. Знаки відмінностей та нагородні знаки козаків.

26. Духовні цінності Запорозьких козаків: релігійність, захист православної віри.
27. Клейноди — символи гетьманської влади.
28. Діяльність українського козацтва на засадах самоврядування.
29. Запорозька Січ — державно-адміністративне утворення.
30. Самійло Кішка — прославлений козацький гетьман.
31. Петро Дорошенко — визначний козацький гетьман.
32. Нищення української державності царським урядом.
33. Іван Мазепа — захисник української духовності і культурного життя.
34. “Мазепівське бароко”.
35. Задунайська Запорозька Січ (1775–1828 рр.)
36. Козацьке Чорноморське військо.
37. Азовське козацьке військо.
38. Відродження українського вільного козацтва (1917–1921 рр.)
39. Формування уряду П. Скоропадського.
40. П. Скоропадський та його роль у становленні Української Народної Республіки.
41. Отамани українського вільного козацтва (поч. XX ст.).
42. Карпатська Січ (1939 р.).
43. Роман Шухевич — провідник УПА.
44. Структура Української Повстанської Армії на принципах козацького самоврядування.
45. Розгортання повстанської боротьби УПА на теренах Галичини.
46. Симон Петлюра — уроки історії.
47. Українська Самостійна Республіка під проводом Симона Петлюри.
48. Створення військових формувань під проводом С. Бандери.
49. Історичне значення другої Української національно-визвольної революції (XX ст.).
50. Військова символіка та її виховне значення.
51. Музичний супровід військових формувань.
52. Відродження українського козацтва.
53. Велика Установча Рада 1990 р. в Києві.
54. В'ячеслав Чорновіл — Гетьман соборної незалежної України.
55. Президент В. Ющенко — Гетьман України.
56. Укази Президента України щодо відродження Українського козацтва.
57. Козацько-громадські організації та інституції.

58. Формування сучасного війська на засадах козацьких традицій.
59. Відродження духовних цінностей у ході розбудови нації.
60. Виховання нової генерації військовиків на принципах козацької духовності та моралі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Про відродження історико-культурних та господарських традицій Українського козацтва*: Указ Президента України. — К., 1995.
2. *Про День українського козацтва*: Указ Президента України. — К., 1999.
3. *Про національну програму відродження та розвитку Українського козацтва на 2002–2005 роки*: Указ Президента України. — К., 2001.
4. *Національна програма відродження та розвитку Українського козацтва на 2002–2005 роки*. — К., 2001.
5. *Апанович О. М.* Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. — К., 1993.
6. *Володарі* гетьманської булави: історичні портрети. — К., 1994.
7. *Волковинський В.* Нестор Махно: легенди і реальність. — К., 1994.
8. *Головешко Л. М.* Україна — козацька держава. — К., 2005.
9. *Голобуцький В.* Запорозьке козацтво. — К., 1994.
10. *Грушевський М. С.* Історія України-Руси. — Т. VI–XI. — К., 1995.
11. *Гуржій О. І.* Українська козацька держава в другій половині XVII–XVIII ст.: кордони, населення, право. — К., 1996.
12. *Гуржій О. І., Чухліб Т. В.* Гетьманська Україна. — К., 1999.
13. *Джеджула Ю.* Таємна війна Богдана Хмельницького. — К., 1995.
14. *Довідник з історії України*. — К., 2002.
15. *Донців Д.* Дух нашої давнини: 2-ге вид. — Дрогобич: Відродження, 1991.
16. *Донців Д.* Туга за героїчним. — К.: Веселка, 2003.
17. *Дорошенко Д.* Нарис історії України. — Львів, 1991.
18. *Дорошенко Д.* Огляд української історіографії. — К., 1996.
19. *Дорошенко Д.* Історія України. 1917–1923. — Львів, 2001.
20. *Жуковський А., Субтельний О.* Нарис історії України. — Львів, 1993.

21. *Завацький В. І., Цьбось А. В. та ін.* Козацькі забави. — Луцьк: Надстир'я, 1994.
22. *Іванишин В.* Нація, державність, націоналізм. — Дрогобич: Відродження, 1992.
23. *Ігнатенко П., Поплужний В. та ін.* Виховання громадянина. — К., 1997.
24. *Історія України в особах: Козаччина.* — К., 2000.
25. *Історія Українського війська (від княжих часів — до 20-х років ХХ ст.).* — 4-те вид. — Львів, 1992.
26. *Історія січових стрільців. 1917–1919 рр.:* Воєнно-історичний нарис. — К., 1992.
27. *Історія Українського війська (1917–1995).* — Львів, 1996.
28. *Кентій А. В.* Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні. — К., 1999.
29. *Кардаш П., Кот С.* Слава українського козацтва — К.; Мельбурн: Вид-во “Фортуна” (Австралія), 1999.
30. *Кащенко А.* Оповідання про славне Військо Запорозьке низове. — К.: Веселка, 1992.
31. *Каюков В. І.* Виховуємо патріотів України. — Кіровоград, 1997.
32. *Каюков В. І.* Лицарське виховання. — Кіровоград, 2000.
33. *Коваль Р.* Отамани Гайдамацького краю: 33 біографії. — К., 1998.
34. *Козут З.* Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини. 1760–1830. — К., 1996.
35. *Козацтво на Півдні України (кінець XVIII — XIX ст.).* — Одеса, 2000.
36. *Колянчук О., Литвин М., Науменко К.* Генералітет українських визвольних змагань. — Львів, 1995.
37. *Кононенко П. П., Кононенко Т. П.* Освіта ХХІ століття: філософія родинності. — К.: Артек, 2003.
38. *Кононенко П. П.* Українознавство: Підручник. — К.: Либідь, 1996.
39. *Крип'якевич І.* Історія України. — Львів, 1990.
40. *Крип'якевич І.* Богдан Хмельницький. — Львів, 1990.
41. *Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Губко О. Т.* Українська козацька педагогіка і духовність. — Умань, 1995.
42. *Кульчицький Ю.* Шаблі з плугів: Український повстанський рух у визвольних змаганнях. — Львів, 2000.
43. *Марченко Т. М.* Козаки — Мамаї. — К.: Опішне, 1991.
44. *Леп'яко С.* Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. — Чернівці, 1996.

45. *Литвин М., Науменко К.* Історія галицького стрілецтва. — Львів, 1990.
46. *Литвин С.* Суд історії: Симон Петлюра і петлюріана. — К., 2001.
47. *Липинський В.* Твори: У 3 т. — Філадельфія, 1980.
48. *Мельник Л.* Гетьманщина першої чверті XVIII ст. — К., 1997.
49. *Мицик Ю.* Джерела з історії Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. — Дніпропетровськ, 1996.
50. *Наливайко С. Д.* Козацька християнська республіка Запорозька Січ у західноєвропейських історико-літературних пам'ятках. — К., 1992.
51. *Оглоблін О.* Гетьман Іван Мазепа та його доба. — Нью-Йорк; К., 2001.
52. *Плачинда С. П.* Легенди і міфи давньої України — К.: Спалах, 1997.
53. *Політичний терор і тероризм в Україні XIX–XX ст.: Історичні портрети.* — К., 2003.
54. *Полководці* Війська Запорозького: історичні портрети. — К., 1998.
55. *Руденко Ю., Губко О.* Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. — К.: МАУП, 2007.
56. *Руденко Ю.* Основи сучасного українського виховання. — К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2003.
57. *Сушинський Б.* Козацькі вожді України. — Одеса, 1998.
58. *Українське козацтво: Мала енциклопедія.* — Запоріжжя, 2000.
59. *Федоренко Д.* Мудрість Козацької доби. — Кривий Ріг, 1999.
60. *Федоренко Д.* Школа і освіта Запорізької Січі. — Кривий Ріг, 1990.
61. *Яворницький Д.* Історія запорозького козацтва. — Львів, 1991.

Додаткова

62. *Гончарук П.* Історія України. — К., 2005.
64. *Грушевський М. С.* Історія України-Руси. — Т. 6, 7. — К.: Наук. думка, 1995.
65. *Каганець І.* Третій Гетьманат. — К.: МАУП, 2006.
66. *Лук'яненко Л.* Національна ідея і національна воля. — К., 2003.
67. *Огієнко І.* Українська культура. — К.: Абрис, 1991.
68. *Основи національного виховання* (Ю. Руденко, М. Стельмахович, О. Губко, В. Кузь). — Умань, 1993; 2 вид. — К.: Інформ.-видав. центр “Київ”, 1993.
69. *Пилат В.* Бойовий гопак. — Львів: Логос, 1999.

70. *Плав'юк М. В.* Особисто причетний: Вибрані статті, промови, інтерв'ю. — Т. 2. — К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2002.
71. *Плачинда С. П.* Козаки в Дюнкерку. — К.: Діокор, 2003.
72. *Полонська-Василенко Н.* Історія України. — Т. 1. — К., 1992.
73. *Польовий Р.* Кубанська Україна. — К., 2002.
74. *Сідак В., Степанков В.* З історії української розвідки і контррозвідки: Нариси. — К., 1994.
75. *Сідак В.* Національні спецслужби в період Української революції 1917–1921 рр. — К., 1998.
76. *Сергійчук В. І.* Армія Богдана Хмельницького. — К.: Аграрна наука, 1996.
77. *Скоропадський П.* Спогади: Кінець 1917 — грудень 1918. — Філадельфія, 1995.
78. *Соколовська К. М.* Українська національна символіка: виховний аспект. — “Військова освіта”. — 2007. — № 2 (18).
79. *Смолій В. А., Степанков В. С.* Богдан Хмельницький: Соціально-політичний портрет. — К., 1995.
80. *Статут* Українського козацтва. — Львів, 1999.
81. *Тимченко Я.* Українське офіцерство: шляхи скорботи та забуття. 1917–1921 рр. — К., 1995.
82. *Українська ідея: перші речники.* — К., 1994.
84. *Укази президента України // Козацька Рада.* — 2004. — № 32 (5).
85. *Хижняк З. І., Маньківський В. К.* Історія Києво-Могилянської академії. — К., 2003.
86. *Чухліб Т.* Гетьмани і монархи. — К.; Нью-Йорк, 2003.
87. *Шевчук В.* Козацька держава: Етюди до історії українського державотворення. — К., 1995.
88. *Щербак В.* Українське козацтво: формування соціального стану (друга половина XV — середина XVII ст.) — К., 2000.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Духовні засади українського козацтва”	4
Зміст дисципліни “Духовні засади українського козацтва”	4
Вказівки до виконання контрольної роботи.....	7
Теми рефератів.....	7
Питання для самоконтролю.....	8
Список літератури	10

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Везеренко</i>
Редактор	<i>О. М. Коваленко</i>
Комп’ютерне верстання	<i>Н. М. Музиченко</i>

Зам. № ВКЦ-3854

Підп. до друку 14.04.09. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Друк ротатійний трафаретний.

Ум. друк. арк 0,81. Обл.-вид. арк. 0,64. Наклад 30 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ39, пр. Червонозоряний, 119, літ. XX

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008